

Pandemiapolitiikka turvallistamisteorian silmälasein

2.3.2022 / Kari Telaranta / Artikkelit, koronavirus / pandemia, turvallistaminen / 8 minuutiksi luettavaa

Koronapandemian myötä terveys on otettu mukaan osaksi turvallisuuden ymmärrystä. Miten ja miksi näin on tapahtunut?

Tässä kirjoituksessa lähestyn pandemiaan liittyvää poliittista päätöksentekoa ja uutta terveysturvallisuuden ilmiötä kriittisen turvallisuustutkimuksen näkökulmasta. Pohjaan tarkasteluni aiempaan tutkimukseeni koskien turvallisuutta, johon peilaan julkista keskustelua.

Pyrin selittämään ajattelutapoja, joiden johdosta yksilöillä voi olla hyvinkin poikkeavia näkemyksiä pandemiaan liittyvästä poliittisesta päätöksenteosta, kuten liiketoiminnan rajoittamisesta ja koronapassin käyttöönotosta. Näitä näkemyksiä voi kutsua vakaumuksiksi, ja ne voivat perustua poikkeaviin käsityksiin vallitsevista uhkista.

Vuoteen 2019 saakka terveysturvallisuus näkyi lainvalmistelussa, saati julkisessa keskustelussa erittäin harvoin. Nyt terveysturvallisuus näyttää nopeasti ottaneen ylivallan suhteessa aiempiin turvallisuuskäsityksiin. Mistä on kyse?

Turvallisuushkat eivät ole yhteismitallisia

Ilman ihmistä ei ole olemassa turvallisuutta, vaan se on ihmisen luoma **moniselitteinen käsite**. Lähestymistapani pohjaa siis sosiaaliseen konstruktionismiin – käsityksemme turvallisuudesta ja se, mitä on oikeutettua tehdä turvallisuuden saavuttamiseksi, rakentuu sosiaalisessa kanssakäymisessä.

Keskeistä turvallisuuden kannalta on siis se, mitä ja miten ihmiset siitä vuorovaikutustilanteissa viestivät. Turvallisuus osana materiaalista maailmaa rakentuu yhteisten merkitysten ja ymmärryksen kautta.

Niin sanotun **Kööpenhaminan koulukunnan** turvallistamisteorian mukaan turvallisuudessa on kysymys selviytymisestä. Kun jokin uhkaa arvokkaana pidetyn subjektin, kuten valtion tai yhteiskunnan, turvallisuutta, tämä erityinen eksistentiaalinen uhka mahdollistaa epätavallisten keinojen käyttöönoton siitä selviytymiseksi.

Vetoamalla turvallisuuteen, valtion edustaja voi julistaa hätätilan ja samalla ottaa käyttöönsä kaikki tarpeelliset keinot uhkaavan kehityksen torjumiseksi. Perinteisesti sillä on perusteltu voimankäyttöä tai tavoiteltu erityisiä toimivaltuuksia.

Keskeistä turvallisuuden kannalta on se, miten ihmiset siitä vuorovaikutustilanteissa viestivät.

Kyse on poliittisesta päätöksestä. Ilmiötä ei syystä tai toisesta haluta ratkaista perinteisen poliittisen päätöksenteon piirissä. On tarve rikkoa sääntöjä.

Filosofi **Tuomas Nevanlinna** **jaottelee turvallisuushkat** yksinkertaistettuna katastrofeihin ja onnettomuuksiin. Onnettomuudet koskevat yksilöitä, kun taas katastrofi koskee yhteiskunnallista järjestystä kokonaisuutena. Nevanlinna puhuu fetisisteistä ja hysteerikoista, kun on kyse ihmisten suhtautumisesta uhkaan.

Fetisistit tarkastelevat uhkaa onnettomuuskehityksen kautta, siis osana yhteiskunnan tavanomaisia ikäviä tapahtumia. Onnettomuudet ovat uhka yksilölle tai joukolle yksilöitä. Onnettomuudella on rajat, sitä voidaan mitata.

Hysterikoille uhkasta on muodostunut katastrofi, joka ylittää onnettomuuden mittasuhteet. Se uhkaa yhteisten uskomusten järjestelmää, järjestystä, joka ylläpitää institutionaalisten rakenteiden legitimaatiota.

Laajat, koko yhteiskuntaa perustavalla tavalla ravistelevat ja ihmisten arkeen konkretisoituvat politiikkatoimet vaativat onnistuakseen laajaa yhteiskunnallista resonanssia, hysteriaa, katastrofietoisuutta. Nyt valtiollisen toimijan julistaessa hätätilan eksistentiaalinen uhka *turvallistetaan*.

Pandemia turvallistetuksi uhkaksi

Turvallistamisteorian mukaan turvallistaminen edellyttää onnistuakseen kolme osasta-eksistentiaalisen uhkan, hätätilan tai vastaavat poikkeukselliset toimet ja eri toimijoiden väliseen suhteeseen ulottuvat vaikutukset, jotka johtuvat aiemmin sovittujen sääntöjen rikkomisesta.

Pandemian alusta lähtien on ollut riittävä yhteiskunnallinen hyväksyntä sille, että pandemia voidaan käsittää eksistentiaalisena uhkana. Valtioneuvosto on pandemian aikana julistanut poikkeusolot **ottamalla valmiuslain kahdesti käyttöön**, mikä on vaikuttanut niin lainsäädäntötyöhön kuin jokaisen arkeenkin.

Turvallistamisessa on kyse epävarmuudesta.

Turvallistamisessa on selviä etuja valtiolliselle toimijalle. Koska asia on tärkeä ja kiireellinen, päätöksenteko nopeutuu. Resursseja voi vaatia jaettavaksi uudelleen.

Turvallistamisessa on kyse epävarmuudesta. Kun kyseessä on uusi ja tuntematon ilmiö, sitä on vaikea saada sovitettua poliittisiin ja institutionaalisiin perinteisiin. Tällöin myös tarvittavien vastatoimien yhteensopivuutta aiempiin sääntöihin voi olla vaikeaa mitata, etenkin siinä aikaikkunassa, joka on poliittisesti hyväksyttävissä. Siksi pyrkimys turvallistamiseen eli sääntöjen rikkomiseen on ymmärrettävissä.

Turvallisuuden ulottuvuudet

Aiemmin **tekemässäni diskurssianalyysissä** tunnistin lainvalmistelijoiden kirjoittamista teksteistä eli hallituksen esityksistä neljä eri turvallisuusdiskurssia tai toisin sanoen turvallisuusulottuvuutta.

Aineisto on osa pandemiaa edeltävää maailmaa, jonka lasken kuuluvan osaksi turvallistamisteorian kannalta tavanomaista poliittista päätöksentekoympäristöä. Siinä eksistentiaaliset uhkat eivät ole merkittävässä roolissa. Tunnistamillani diskursseilla eli **puhetavoilla** on keskenään poikkeavat subjektit ja objektit – ja myös toisistaan poikkeavat tavoitteet.

Resilienssidiskurssissa valtiota tai yhteiskuntaa uhkaa rationaalinen, kyvykäs ja järjestäytynyt pahantahtoinen olio, kuten vieras valtio. Diskurssin tavoitteena on edistää yhteiskunnan keskeisten toimintojen jatkuvuutta. Resilienssin osalta nousi heikosti esiin pyrkimys turvallistaa diskurssin mukaiset uhkat.

Järjestysdiskurssissa huomion keskiössä on rauha tai käyttäytyminen. Järjestystä uhkaa vähemmän kyvykäs, epärationaalinen, kuriton, häiriköivä tai lakia rikkova ihminen. Siis hän, joka rikkoo sääntöjä. Järjestyksen tavoitteena on lainkuuliaisuus ja sääntöjen noudattaminen.

Suojeludiskurssissa on kyse mahdollisen uhrin suojaamisesta erilaisilta laiminlyönneiltä ja tekijättömiltä onnettomuuksilta. Ihminen voi myös haluta vahingoittaa itseään. Suojelun kohteena on siis mahdollinen uhri, ja tavoitteena on heikompaan tai haavoittuvaan osapuoleen kohdistuvien riskien minimointi.

Hyvinvointidiskurssissa turvallisuuden kehys on aiemmista poiketen positiivinen. Keskiössä on elämänlaatu, jota edistetään. Tämä vastuu on keskeisesti julkisella vallalla, joka toteuttaa positiivisia toimenpiteitä, mutta siihen liittyy myös kollektiivinen vastuunkanto. Hyvinvoinnissa tavoitteena on toimintakyvyn, terveyden ja psykososiaalisen hyvinvoinnin edistäminen.

Tutkimuskohteena sosiaalinen media

Sovellan tätä kehystä lokakuun 2021 ja tammikuun 2022 välillä havainnoimaani pandemiaan liittyvään sosiaalisen median keskusteluihin muun muassa Twitterissä, Facebookissa ja

Telegramissa. Päädyin tarkastelemaan ilmiötä nimenomaan sosiaalisessa mediassa päästäkseni mahdollisimman lähelle yksilön kokemusta.

Menetelmänä oli osallistumatta keskusteluun **havainnoida** sitä, miten turvallisuusuhkat rakentuvat näillä alustoilla käytävässä keskustelussa, kun on kyse pandemiasta. Menetelmää luonnehdin diskurssianalyttiseksi havainnoinniksi, jossa aineistona on hyvin laaja sosiaalisen median jatkuvasti päivittyvä keskustelu.

Pyrin laajasta massasta yksilöiden viestejä tunnistamaan turvallisuuden subjektit, eli mitä pidetään uhkana sekä turvallisuuden objektit, eli ne asiat, joita halutaan suojella. Tavoitteenani on, että niiden ydin olisi mahdollisimman tarkasti määritelty diskurssien välisten erojen esiin tuomiseksi.

Facebookissa havainnoin aihealuetta lukemalla ensin pandemiaan liittyvän uutisen, ja sen jälkeen uutisen kommenttikenttää. Vastaavasti Twitterissä käytin hyväksi ”hashtageja” kuten #koronafi ja #ZeroCovid. Telegramissa liityin koronapolitiikkaa vastustaviin ryhmiin, koska halusin seurata keskustelua kaikilta ilmiön laidoilta.

Sosiaalisessa mediassa esitetty viesti saattoi olla itsenäinen kannanotto tai se saattoi sisältää esimerkiksi linkin lehtijuttuun, videoon tai vastaavaan materiaaliin, josta oli tunnistettavissa jonkinlainen ydinviesti tai sitten esimerkiksi yksittäinen lause tai virke, jonka ympärille keskustelu kiinnittyi. Havainnoidessani tarkastelin sanoja osana lausetta ja lauseita osana laajempaa sosiaalisen median vuorovaikutusketjua.

Mikä terveysturvallisuus?

Havaintojeni perusteella nimesin diskurssit niitä mielestäni parhaimmin kuvaavalla sanalla. Nyt keskiössä on siis se, mitä merkityksiä koronaan liittyvään politiikkaan liitetään ja miten ne linkittyvät aiempaan turvallisuuskehikseen. Tunnistin neljä erillistä diskurssia. Kaikille niille on yhteistä pelko diskurssille keskeisen turvallisuuden objektin puolesta.

Pandemiadiskurssissa kyvykäs olio on yleisvaarallisen statuksen saanut tartuntatauti, joka uhkaa yhteiskunnan kannalta keskeistä terveydenhuoltojärjestelmää, **terveydenhuollon kantokykyä**. Diskurssin tavoitteena näyttäisi ensisijaisesti olevan sairaalakuormituksen ja kuolemien vähentäminen.

Keinot, joilla diskurssin tavoitteita edistetään ovat hyvin moninaiset. Näihin sisältyy erilaiset rajoitustoimet, kuten ravintola- ja tapahtuma-alan sallittujen ajankohtien ja henkilömäärien rajoittaminen, tartuntaketjujen rajoittamiseksi. Lisäksi diskurssiin liittyy suosituksia, esimerkiksi kasvonaamioiden käyttämiseksi.

Toinen diskurssi, joka kytkeytyy selkeästi aiemmin havaitsemiini diskursseihin, on *vastuudiskurssi*. Siinä järjestysdiskurssin epärationaalinen ja kuriton ihminen on nyt ihminen, joka ei ota rokotusta, ja siten osallistu yhteisvastuulliseen toimintaan pandemian torjumiseksi. Vastuudiskurssi esitti rokottamattoman herkästi myös tieteen vastaisena. Vastuudiskurssin suojaamaksi arvoksi tunnistan normaaliuden, kuuliaisuuden ja luottamuksen viranomaisiin. Vastuudiskurssin tavoitteena on rokotteen ottamiseen kannustaminen tai siihen pakottaminen.

Yhtä salaliittodiskurssin tyypillisistä edustajista luonnehdin ihmiseksi, joka kokee olevansa herännyt, joka kokee tietävänsä aiheesta keskimääräistä enemmän, ja voi pahoin.

Perusoikeusdiskurssissa rajoitukset ja pakot eivät ole oikeassa suhteessa tai välttämättömiä uhkaan nähden ja siten ne ovat itsessään uhka yhteiskunnalle, eli uhka turvallisuudelle. Uhattuna ovat perusoikeudet, erityisesti elinkeinovapaus, yhdenvertaisuus sekä vapausoikeudet kuten itsemääräämisoikeus. Niitä uhkaa julkinen valta, joka toteuttaa oikeuksia rajoittavia toimenpiteitä.

Perusoikeusdiskurssissa keskiössä näyttäisi olevan yksilön suojaaminen valtiolliselta toimijalta. Siten perusoikeusdiskurssi kytkeytyy vahvimmin aiemmin tunnistamaani suojeludiskurssiin.

Salaliittodiskurssissa tai *pahoinvointidiskurssissa* julkinen valta, suuret lääkeyhtiöt ja valtavirtamedia nähdään uhkana. Tässä diskurssissa taloudellista ja yhteiskunnallista valtaa pitävät pyrkivät harhaanjohtamaan kansaa sellaisiin toimenpiteisiin, jotka eivät ole kansan eduksi. Diskurssin kannattajat kokivat edustavansa kansan ”nukkuvaa” enemmistöä, ja sen tavoitteena on osoittaa valheita, epäloogisuuksia ja ristiriitaisuuksia niin kutsutussa valtamedianarratiivissa.

Yhtä salaliittodiskurssin tyypillisistä edustajista luonnehdin ihmiseksi, joka kokee olevansa herännyt, joka kokee tietävänsä aiheesta keskimääräistä enemmän, ja voi pahoin. Diskurssissa yhteiskunta on pettänyt yksilön, ja hänen on otettava itse vastuu omasta

hyvinvoinnistaan. Yksilöt ovat hakeutuneet muiden samoin kokevien ihmisten pariin, pääasiassa Telegram-alustalle.

Diskurssit vastakkain

Aiemmin tekemässäni diskurssianalyysissä resilienssi ja järjestys kytkeytyivät turvallisuuden kovaan ulottuvuuteen (*security*), kun suojeleminen ja hyvinvointi liittyivät pehmeään ulottuvuuteen (*safety*).

Pandemia- ja vastuudiskurssit kytkeytyvät perinteisiin turvallisuuden koviin merkityksiin. Siten arvioin, että niiden on ollut helppoa ottaa valta-asema terveysturvallisuuteen liittyvässä julkisessa keskustelussa. Perusoikeus- ja salaliittodiskurssit kiinnittyvät turvallisuuden pehmeisiin merkityksiin, jolloin ”securityn” ja ”safetyn” välinen kuilu jakaa diskurssit kahteen leiriin.

Käsitteellisesti vastuudiskurssi sijoittuu jokseenkin pandemiadiskurssille alisteiseksi. Vastaavasti salaliittodiskurssi sijoittuu perusoikeusdiskurssille alisteiseksi. Etäimpänä toisistaan ovat vastuu- ja salaliittodiskurssit, joissa keskeinen kiistakapula on rokotteiden haitat, niiden hyödyt ja yksilöllinen itsemääräämisoikeus.

Kamppailu totuudesta

Turvallistaminen itsessään on poliittinen päätös, joten samalla kun ilmiö turvallistetaan, siitä ja siihen liittyvästä logiikasta tulee väistämättä poliittinen. On poliittinen päätös valita uhkan vastatoimeksi kattava rokotosohjelma ja tartuntaketjujen vähentäminen yhteiskunnan toimintoja rajoittamalla.

Tämä luo päätöksen tekijälle motiivin osoittaa, että valitut toimet ovat ”oikeita”. Vastaavasti poliittisella vastustajalla on motiivi osoittaa, että valitut keinot ovat ”vääriä”; hänen keinonsa ovat parempia.

Suomen väestön suojaamista rokottein on pidetty **ratkaisuna pandemian hallitsemiseksi**. Ratkaisua on etenkin perusteltu vastuudiskurssissa tieteellä. On tehty poliittinen valinta pandemian – ja sen poikkeusolojen – päättämiseksi. Kuitenkin pandemian eteneminen on

osoittanut, että tieteellinen konsensus ei ole täydellistä, mikä voi näyttäytyä esimerkiksi ristiriitaisena viestintänä.

Pandemian eteneminen on osoittanut, että tieteellinen konsensus ei ole täydellistä, mikä voi näyttäytyä esimerkiksi ristiriitaisena viestintänä.

Salaliittoteorissa epäluottamus kohdistuu niihin instituutioihin, jotka tekevät lääketiedettä tai tulkitsevat sen tuloksia, kun tavoitteena on soveltaa niitä poliittisessa päätöksenteossa. Tässä näkyvillä toimijoilla, kuten esimerkiksi Yhdysvaltain entisen presidentin **Donald Trumpin** kannanotoilla on ollut lääketieteellisen tutkimuksen politisoivaa merkitystä.

Koska rokotteiden **hyötyjä** ja **haittoja** punnitaan valtiotason lisäksi myös yksilötasolla, yksilö voi kieltäytyä hyväksymästä valtion tilannearviota – yhteiskunnallinen päätöksenteko itsessään voidaan yksilötasolla käsittää epärationaliseksi. Tällöin uhka yksilölle kehystetään uudelleen viruksesta vallankäyttäjäksi.

Kohti pandemian epäturvallistamista?

Turvallistamisteorian kautta tarkasteltuna turvallistettu ilmiö, tässä tapauksessa terveysturvallisuus, näyttäytyy negatiivisena ilmiönä. Huomion kiinnittyessä korostuneesti siihen voi olla, että uhkan merkittävyyttä ylikorostetaan ja torjuntatoimien negatiivisia vaikutuksia alikorostetaan tai niitä jätetään huomiotta.

Yhteiskunta on monimutkainen kokonaisuus, joka on muodostunut pitkän historiallisen kehityksen kautta nykymuotoonsa. Kun turvallistetun uhkan torjumiseksi ja siihen välittömästi liittyvän inhimillisen kärsimyksen minimoimiseksi tehdään poliittinen päätös resurssien uudelleenjakamiseksi ja aiemmin sovittujen sääntöjen rikkomiseksi, sillä on monitahoisia seurauksia.

Alustava tutkimus peräänkuuluttaa esimerkiksi kasvaneiden mielenterveysongelmien huomioimista osana pandemian exit-strategiaa.

Lisääntynyt turvallistamisen kautta koettu turvallisuus ei siis välttämättä tarkoita absoluuttisesti vähentyntä inhimillistä kärsimystä; alustava tutkimus peräänkuuluttaa esimerkiksi kasvaneiden [mielenterveysongelmien huomioimista](#) osana pandemian exit-strategiaa.

Pandemian epäturvallistaminen olisi varmasti kaikkien yhteiskunnallisten toimijoiden intresseissä, mutta pandemia- ja rajoitusvuosien jälkeen on vaikea hahmottaa, millainen tuo paluu ”normaaliin” olisi, ja purkaisiko se tässä kirjoituksessa kuvattuja, jo rakentuneita jännitteitä.

Kari Telaranta on väitöskirjatutkija Tampereen yliopiston johtamisen ja talouden tiedekunnassa. Hänen tutkimuskohteisiinsa sisältyy turvallisuus, inhimillinen kyvykkyys sekä perus- ja ihmisoikeudet.

[← Edellinen Artikkel](#)

[Seuraava Artikkel](#) →
